

**Nauicula siue speculum fatuoru[m] Prestantissimi
sacraru[m] literaru[m]**

Geiler von Kaysersberg, Johannes

Argentorati, 24. Jan. 1513

Prima turma docto[rum] (Gelert narren/ die gehübten) Nole septe[m].
Prima libros multos coaceruare p[ro]pter gl[ori]am accupa[n]da[m].
S[ecund]a multos libros coaceruare p[ro]pter sciam ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70346](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70346)

Miratorum

Stultorum infinitus est numerus. Eccl. i. Euangelii:
S Prima turba stultorum est Miratorum siue birretatorum: Gebu-
bet narren/buoch narrē/büblis narrē/biretlis narrē. docto-
res q̄ mirati incedūt/in docti tñ: in multitudine librorū glo-
riātes: nihil aliud de doctore q̄ nomē r̄ librorū hñt sibi p̄mensu-
ratos r̄ vtilēs/aut talibz vtunt̄: necessarij em̄ sunt libri: r̄ vulgatum di-
ctū est: Haurit aquā cribro q̄ discere vult sine libro. Quāta laude di-
gni sint scriptores r̄ collectores cultoresq̄ librorū studiosi/ad vsum et
finē rōnabile: q̄ nosse voluerit/legat dñm Joā. de Berson in tractatū
suo de laude scriptorū. Legat dñm Joan. Tricemū abbatē Spanhe-
mensē: legat P̄bilobiblon dñi Richardi Dilmehneñ. cpi. Nec ob-
stat q̄ br̄s Bernardus interrogat̄/vñ tātam sciam quā habebat di-
cisset: r̄ dicit: Quere? r̄ fagi me docuerūt. Hoc em̄ vex erat/sed nō
sine libris: vt ibidē d̄t Berson. Itaqz de his libris r̄ eorū vsoribz nō lo-
q̄mur: q̄ppe q̄ nō fatui sed sapiētes merito sint reputādi. S; de his
r̄ alijs q̄busdā āneris sermo est/q̄ in multitudine librorū p̄ciositate aut
pulebritudine gl̄ant̄/sicut in alia suppellectili: r̄ inde se magnos repu-
tare volūt. Sed ais: quō hi ab illis discerni poterūt: Dicoq̄ nolis se
p̄tem quas fm̄ ordinem accipito.

Prima nola est librorū multos coaceruare p̄ter gl̄am inanē aucti-
pandā/p̄ gl̄am inā scie vel quasi alterius suppellectilis. r̄ hec est p̄-
cipalis nola huius turbe/ alie sunt solū annexe. Hac nola Seneca no-
tat Ptolemeū p̄biladelphū regē Egypti: q̄ (vt ait Franciscus Petrar-
cha) quadraginta librorū milia in Alexadrina Bibliotheca coacerua-
uit. Fuit r̄ alius/nō rex s; puar̄ coaceruator librorū etiā maioris nūe-
ri Seren̄ Sāmome: cui duo r̄ sexaginta milia librorū fuisse legim̄:
q̄s oēs Gordiano iuniori cuius patri fuisset amicissim̄/ ille moriens
reliq̄t. Cetero p̄ter hūc Ptolemeū regem nemo q̄ nūc occurrit librorū
numero nobilitatus est. Neqz id sibi tam nūerus dedit q̄ famosa trās-
latio. Haud dubie mir̄ op̄ tot ingeniorū nisi vñ post ingenij miras-
culū maius esset. Hi libri diuersis ex locis diu magno studio q̄siti sil-
oēs arserūt. Q̄ elegātie regū cureqz op̄ egregiū fuisse ait Lius: quē
Seneca reprehendit/nō id elegātie cureqz regie op̄ dicēs/sed studiose
lururie: imo ne id q̄dē s; seipam q̄sitis spectaculis inanē ostentātis
Et Lius tñ dicit r̄ Ptolemei factū/vtrūqz forsitan regie opes excu-
sent r̄ in longum publicis vsibz p̄spiciens. Regis intentio in hoc cec-
te laudabilis q̄ sacras literas mundo non vtilēs modo sed necessari-
as/summa diligentia atqz unpensa p̄ clectos ad tantū opus viros in
grecam linguam ex hebraico fonte transfudit. Hactenus Franciscus
Ecce quod neqz hocipm̄ fm̄ Senecā ei gl̄oriosū fuit: calle ergo alio
niti oportet/vt ex libris gl̄oriam queras: nō habendi sed noscendi: non

Bibliotheca sed memorie mittendi: cerebroq; nō armario ipō glori-
osior nemo erit. Sed nulla gloria ei q̄ sic libros ꝑcludit/ q̄nimo inu-
sticie ignominia sibi inurit. Nempe multos in vinculis tenes o mitra
te: q̄ si fossitan erūperēt z loq̄ possent/ ad iudiciū te ꝑuati carceris euo-
carent. Nūc flent taciti multa q̄dem noiatiū illud qd̄ ꝑ se vnus iners
affluit auarus/ q̄b; multi egeant studiosi. Ceterz cui ꝑparabo gñatio
nē illā fatuoz de libris gloriatiū? Plane in ꝑmis Sabino illi apud
Senecā seruoꝝ suoꝝ scia gloriātem. De quo Seneca ad Lucillū li.
iij. ep̄la. xxvij. Quid q̄so inter te atq; illū interest/ nisi q̄ tu aliquāto
stultior: vterq; eq̄dem alieno/ vtz ille seruoꝝ z certe suoꝝ/ ac tu libro
rum nil ad te ꝑtinentiū ingenio gloriaris? Sunt qui q̄cquid in libris
scriptū domi habent/ nosse sibi videant. Cūq; vlla de re mentio inci-
dit: hic liber inq̄t in armario meo est: hoc tñ idq; sufficere opinantes
quasi simul in pectore sit/ elato supercilio ꝑtricescunt/ ridiculū genus.
Cui itez z secūdo ꝑparabo gñatiōem hāc? Asino citharis multis onc-
rato/ quaz tamen cordam tangit nullā: quē in speculo Brand vide
descriptū. Cithara libri/ asin? doctor. Hi verissime sunt mitrati fatui
(gehube narren) Nihil em̄ vt ab initio dixi/ habent de doctoratu z ma-
gisterio q̄z habitū/ birretū z libros. Ceterz de scientia z vtiutib; paruz
aut nihil. Sed de his postea articulatus diceꝝ in turba. lxxvj. quem
admodū videlicet sunt mitrati/ gehube. Nempe sunt q̄dam ex illa cas-
terua leues admodū dignitatis sue imemores/ incedētes instar nebu-
lonū/ lands knecht: birretū siue mitram obliq̄ imponentes: ita vt ver-
sus aurem pars vna/ alia vsus verticem sit reuoluta. Inde z turpe
nomen a laicis merito nanciscunt/ dum eos appellant/ die gehubten.
Utiq; die gehubten/ instar accipitris q̄ mitrari solet z sic velari ne vi-
deat. Et hi ceci sunt z duces cecoz: quia cum docti velint videri/ z ꝑ
doctis reputent̄ cum nō sint/ se z alios seducūt. Nec turba doctorꝝ ꝑ-
ma est turba stultoz. Et merito ꝑmo ponit̄ loco: quia alijs stultis sūt
periculosiores. Q; si nosse volueris qd̄ de eis dicat̄: z quemadmodū
a turione nostro inurantur: signoq; notentur fatuozum: quibus tamē
se connumerare humiliter non erubescit: quia in principio iustus ac-
cusator est suūꝑsius (vt ait scriptura) eundem legito. Habes ecce
primam nolam.

Secunda nola est: nimis multos libros comportare ꝑpter sciētiāꝝ
acq̄rendam. Sunt q̄ putat̄ se multitudine nimia libroꝝ effici doctos
sed errant. Nam libri quosdam ad sciā/ quosdā ad infātiā deducere
dum plus hauriunt q̄z digerūt. vt stomachis sic ingenijs nausea septi-
us nocuit q̄z fames. Atq; vt ciboꝝ sic libroꝝ vsus ꝑ viciis qualita-
te limitandus est. In reb; omnib; quod huic parū/ illi est nimium: itaq;
sapiens non copiam sed sufficientiam rez vult: illa em̄ sepe pestilens/
hec semp̄ est utilis. Magna libroꝝ multitudo: est multis iussuetura

Introductorium

ingenijs: vnū s̄o q̄s dubitet opp̄ssura: Er de mibiait Fr̄aciscus Pe-
trarcha: nō est s̄ nutrire scriptis ingenij/ sed necare mole rerū atq; ob-
ructe: vel fortasse medijs in vndis moze Tantaleo/ siti aiā torq̄re re-
bus attonitā/ degustantē nihil atq; oib; inbiatē. Certis ingenijs im-
morari sciolū facit: ait Seneca. Et q̄dam patz cuidā dicēti se mul-
tos adeptū fuisse libros: r̄ndit/ replesti fenestras tuas cartis. z subiū-
gēs ait/ an ignoratis q̄ dixit: Regnū dei nō est in f̄mone/ sed in v̄tute.
Vide in exhortatōib; patz fol. ccc. l̄sa t. Sūt bi pon̄ ipedimēta q̄
ad discēdū adminicula. Nampe vt nōnullis advincēdū multitudo bel-
latoz/ sic libroz multitudo multis ad discēdū nocuit: z ex copia (vt
fit) inopia orta est. Sicut in ludo alce/ q̄ iacit duos seniones/ z egeret
duob; assib; ludū pdit. Der r̄ych herb̄st verderbt in. z ecōtra cū ei ne-
cessari⁹ esset vnio/ senionē iacit. Er derff̄t cyn est/ so wurff̄t er cyn seif.
Sic z in ludo scacoz sepenumero accidit/ q̄ pp̄ij lapides siue eoz
multitudo ludētē impediūt a victoria. Fallit sepenumero viaz multi-
plicitas viatorē: z q̄ vno calle cert⁹ ibat/ hesit bitio: multoq; maior ē
triuij error aut q̄driuij. Sic sepe q̄ libz vnū efficacit̄ elegisset: inuul-
miltos aperuit cuoluitq;. Multa sunt onerosa discētib;: doctis pau-
ca sufficiūt: nimia vtrif; sunt importuna: sed fortiorib; būeris subue-
ctant̄ agili⁹. Et q̄d igit̄ faciā inq;: Nunqd̄ libros q̄s habeo abijciam:
Nō: nā si vltro adsint/ nō abijciēdi eq̄dē/ sed seq̄stradi erunt/ v̄dum
q; meliorib;. Et cauedū ne q̄ forsan in tpe pfuturi essent intempestiue
obsint. Nec Franciscus.

Z Tertia nola est multos libros coacervare pp̄ animi voluptatē cu-
riosam. Fastidiētis stomachi est multa degustare: ait Seneca. Isti p̄
multos libros vagant̄ legētes assidue: nimiz silēs fatuus illis q̄ in v̄-
be circueūt domos singulas/ z eaz picturas diffusis malis cōruent̄:
sicq; curiositate trabunt/ de vno in aliud p̄transcūtes/ z vtiq; p̄ciosū
r̄ps pdētes. Cōtēti in hac animi voluptate/ quā pascūt p̄ volumina
varia deuagādo z liguriēdo. Itaq; gaudēt bi de larga libroz copia:
operosa vtiq; sed delectabilis sarcina/ z animi iucūda distractio: imo
est hec ingēs libroz copia/ ingēs simul z laboris copia z dētis inopia:
huc illucq; circūagēdū ingenij: his atq; illis p̄grauāda memoria.

Quarta nola est libros pulchros facere pp̄ oculoꝝ voluptatem:
Sūt q̄ l̄sas amat̄ aureas z argēteas/ z in his delectant̄. Plane pueri
lis hec stulticia: snia plerūq; est q̄ nō pueritia/ sed q̄d grau⁹ est puerili-
tas remanet. Nedū puerilis sed z adulterina stulticia hec ē. q̄d hec ē:
relinq̄re sp̄sā sapiam. de q̄ Sapiēs: Quisui eā sp̄sā assumere
mibi. z septura q̄ ancilla est sapie delectari. Sūt de nūcro illoꝝ de q̄/
bus Petr⁹ ait: Nūtes oculos plenos adulterij/ z incessabilis delicti:
Plane grādis hec nedū puerilitas s; etiā impietas/ oculos pascere au-
ro z argēto: cū bō videat tot filios dei famelicos. Habet v̄sus plā v̄n

Turba .I II.

pasci p̄t q̄z gustus: habet em̄ solem/lunam z stellas/z flores innume-
 ros: z multa alia vñ pasci p̄t. Valde igit̄ impiū videt̄ esse christiano
 ori dei subtrahere in paup̄ibz/vñ oculi eius delectent̄. Ad qd̄ q̄so des
 pingis o homo homines vel flores in libro tuo: nō sufficiūt tibi boies z
 flores quos creauit deus. Scito te nō parua sapiē ptumeliā inferre/
 cū nō reputes dulcedinē eius sufficiētē ad psolatōem studētū: cum
 tñ scriptū sit Eccl̄. xxiij. Nihil dulci⁹ q̄z inspicere mandatū dñi. z Sa-
 piētē. viij. Intrās in domū meā z quiescā cū illa. s. sapia. Non habet
 amaritudinē z uersario eius/nec tediū z uicē illi⁹: sed letitiā z gaudiū.

Quinta nola est: libros nimis p̄ciosos parare. Sunt q̄ libros inau-
 rant z serica regimēta apponūt p̄ciosa z sup̄ba. Grādis hec fatuitas
 humilē dei sapiam in libris sup̄bis haberi uelle. Amat sapia dei cor-
 da humilia. Abscōdisti hec a sapiētibz z reuelasti ea puulis: Matth.
 xij. Amat etiā corpa humilia: vñ sapiētes boies sepe parui sunt: sepe
 em̄ est sub palliolo sordido sapia: z vbi humilitas ibi sapia: Prouer-
 xij. Sic z sapia amat humilē scripturā. Amat etiā vba humilia: sicut
 ptz in v̄bis sacre scripture/q̄ valde humilia sunt. Item scriptura hūi-
 litatē docet/vñ z humilitatē debet habere: patere legē quam ip̄e tuler-
 ris. legē humilitatis p̄cipit scriptura sacra/vñ debet eam habere. Sit
 nobis in exemplū sctūs Hieronym⁹. Habeāt (inqt̄ in p̄logo sup̄ Job)
 q̄ volūt veteres libros vel in mēbranis purpureis auro argētoqz des-
 criptos: vel initialibz (vt vulgo aiunt) literis onera magis exarata q̄z
 codices: dum nō mihi meisqz p̄mittant paupes habere scedulas: z nō
 tam pulchros codices q̄z etnendatos. Sit nobis deinde exēplū Apl̄s
 ij. Thimoth̄. iij. Asser aut̄ inqt̄ recū libros/maxime mēbranas. Sit p̄-
 cipue in exemplū liber vite Christus dñs/q̄ humiliari voluit vsqz ad
 hoc qd̄ nouissimus esset. Vide libz hūc nigro liuore scriptū/sanguine
 rubricatū v̄gis in flagellatōe: qnqz capitalibz siue initialibz literis ma-
 gnus vulnēz qnqz insignitū/asseribz crucis illigatū: z clavis eratū (bes-
 schlagen) Ecce exemplar libri vite/quod expassum est vt fm̄ id viuas-
 mus. Nimir̄ intolerabilis est sup̄bia in alijs libris/ex quo liber vite tā-
 tum humiliatus est. Si q̄s moderate amore sapie z dei (quē ostēdūt
 z asserūt libri) libros ornaret: nō puto h̄ rep̄bensibile fore/dum nō pau-
 peres p̄pter h̄ nō negligēt: cū pecunia hec veniret necessario paupes
 ribz distribuēda. Hoc em̄ videm⁹ fecisse patres/q̄ añ nos fierūt: q̄ lis-
 bros euāgelioz quos ad osculum porrigimus auro z argēto ornaues-
 rūt. Sed semp̄ attēdendū z cauēdum/ne qd̄ nimis: z ne (vt dixi) p̄
 hoc paupes p̄uicē alimonia: z alia necessaria z bona omittant̄ aut im-
 pediant̄: fm̄ hoc intelligi debēt suasionēs adducte. Item vt Liza reci-
 tat/tudei habent libros supra se/nunqz sub se: ob reuerentiā contem-
 torum in eis.

Sexta nola est: libros male z impfecte scribere. De his fatuis Fr̄a A

B

Retratorum

ciscus Petrarca: Scriptores inq̄ lege nulla frenati/nullo pbati exa-
mine/nullo iudicio electi: non fabris/non agricolis/non terroribus/non
vlli fere artium tanta licentia est: cū sit in alijs leue periculū/in hac gra-
ue. Sine delectu tñ ad scribēdum ruunt oēs: et cūcta vastantibz certa
sunt p̄cia. Nec vero hec scriptoz magis humano more lucra captatiū
q̄ studiosoz publicisq; rebz p̄sidentium culpa est: quibz nulla vnq; rei
huius cura fuit: oblitis quid Eusebio Palestine Constantinus inuē-
rerit: vt libri scz non nisi ab artificibz ijsq; antiquarijs et p̄fecte artē sci-
entibz scriberent. Et auctores antiq; in fine libroz adiuratōes horrens-
das legunt addidisse et maledictōes in eos qui aliquid in eis immuta-
rent/adderent vel demonstrarent: sicut et Joan. in Apoē. in fine. Negligit
hoc ignauissima hec nostra etas: in quaz feces seculoz deuenerūt:
culine sollicita/literaz negligēs: et coq; examinās/nō scriptores. Quis
q; itaq; pingere aliqd in mēbris manuq; calami v̄sare didicerit/
scriptor habebit: doctrine ois ignarus/expers ingenij/artis egens. Nō
q̄ro iam nec q̄roz orthographiā/q̄ p̄dem interijt. Qualitercumq; vtinaz
scriberent quod iubent/appareret scriptoris infantia: rez substātia nō
lateret. Nunc p̄fusis exemplaribz et exemplū vnū scribere polliciti sic
astud scribūt/vt qd̄ ip̄e dictaueris nō agnoscas. An si redeat Cicero
aut Linius multiq; alij veterz illustriū/an oēs Plinius secundus/sua
scripta relegētes intelligēt: et nō passim besitātes nūc aliena credēt cē/
nunc barbara. Inter humanaz inuentionū tot ruinas litere sacre stāt
cum maiorū hoim studio/tum vel maxime p̄egente sua sancta poema-
ta/suas sanctas historias/ diuinasq; suas leges/auctore illaz deo/suam
q; penitātē suis inuentōibz largiente/reliquaz nobilissime percunt et
iam magna ex parte periere. Sic ingentis damni nullū est remediū:
qz nullus est sensus: neq; id nouū hac in re v̄tutū et mox/damna in-
gētia negligunt: cum tāto studio minoribz occurrat: literaz iacturam
inter minimas numeratis. Hactenus ex Frāscisco. Lamentat̄ Peror-
tus in eplā quādā negligētiā imp̄sroz et correctoz: quē videre poteris
et reperies eisdē ad hāc p̄tinere nolā. Itē in Frāscisco Petrarca p̄tra
eos q̄ dictāt libros et venā nō h̄nt/neq; dictādi gratiam.

B Septima nola: libros p̄temere et p̄sus abijcere. Sunt q̄ lrāz iac-
cturā inter minimas (vt p̄dictū est) numerāt: immo q̄ numerāt inē lu-
cra. Fuit nup̄ (ait Frāsciscus) nō in agris aut in siluis/ sed in maria flo-
rētissimiq; et qd̄ stupeas v̄be Italie: neq; is pastor arator/ve/ s; vir no-
bilis magniq; apud suos ciues loci: q̄ iuraret se magno p̄cio empturū/
nē qd̄ vnq; suā patriā literatis incoleret aut intraret. Q̄ vox saxei pe-
ctoris: ferē tale aliqd̄ sensisse Licinius/ infestas lris/ vt scriptū est: qd̄
virus ac pestē publicā noiabat: s; origo illū rustica forsan excuset. Et
si enī vsq; ad cesareū nomē ascēdisset/natura tā nō exuerat: vcz enī ē
illud Flacci: Fortuna nō mutat genus (der neim mol̄ cum rappē bubz)

wurt doch kein falck doruf. Vnd der ein suw sarlet/wurt dannoch
 kein zelter) Sed qd de nobilibz dicameq nō mō perire lrās patiunt/sz
 exoptāt votis. Eodem hic rei pulcherrime p̄t̄mptus atq; odiū breui
 vos in pfundū ignorātie demerserūt. Nec Frācisus. Similr recitat
 in sine cronice sue Baguinus de Ludouico rege Frācie: q̄ nostris tpi
 bus vicit: q̄ filiū suū Carolū bodie viuētē z regnātē huius nois
 octauū/ nulla eruditōe latina institui voluit: cristumans lrās impedit
 mēto esse regnātibz: deq; se id iudiciū faciebat/ q̄ cū excellēti ingenio
 esset z plurima nosset/ ad molestiā sibi eruditōnem accedere dicebat:
 Simile de patre Eberhardi comitis postea p̄mi ducis wyrtenbergē
 sis certo z vere dicebat: qz moriēs iureiurādo p̄sules suos auitos con
 strinxit/ ne eūdem filiū suū Eberhardū lrās latinas discere p̄mitterēt.
 Et ita factū ē: qz m̄b̄ipsi cū latine sibi loq̄rer/ r̄ndit se nō intelligere: sz
 de se h̄ plurimū dolere asseruit. Prudēs em̄ erat p̄nceps: z doctos in
 magno habebat p̄cio: atq; doctissimos q̄sq; vnde cūq; potuit accersie
 bat/ p̄iugebat/ honorabat. Et q̄ vidit testimoniū p̄hibuit.

Sabbato post Esto mihi. Tertia Martij.

Stultoz infinitus est numerus. Eccl's. j. Euangelium.

Secunda turba stultoz est maloz iudiciū z senatoroz inq̄z
 (s̄giltz narrē. Et vt neq; h̄ fallamur (vnd ein myf griff tu
 gent) iustūq; cū iniusto p̄dēnemus: p̄siderāde sūt septē no:
 le/ q̄bz insigniti sūt illi falsi z fatui iudices: z vbi vnū ex his
 videris/ scito qz ē de hac turba. Poit at eas Anth. pte. ij. r. j. c. xix. §. j

Prima nola est: iudicare nō subiectū: dū q̄s iudicat eū q̄ nō est sibi
 subiect⁹/ vt laicus clericū/ z p̄latus nō sibi subditū. Nola h̄ac quatit ta
 li fatuo b. Paul⁹ Ro. xiiij. Tu aut̄ q̄s es o hō q̄ iudicas alienū seruū:
 Et in figura dñs p̄cipit/ qz trāsiens p̄ alienū agz nō mitteret falcē in
 alienā messē. s. falcē iudiciū in nō subditos: vt exponit Grego.

Secda nola est: iudicare de occultis/ q̄ deo sunt reseruata. Nolite iu
 dicare an̄ tps̄ q̄ usq; veniet dñs. Et Vrba. papa. De manifestis q̄des
 loq̄mur: secretoz em̄ cognitor z iudex ē de⁹. xxxij. dif. erubescant.

Tertia nola est: iudicare sine ordine iudiciario. Null⁹ est p̄damnan
 dus/ nisi iudicio ordinabilr habito aut p̄uincat/ aut se reū p̄fiteat. Et
 Job. xxix. Causam quā nesciebā diligētissime examinabam.

Quarta nola est: p̄ pecuniā snias p̄ferre. Nō h̄ iudici v̄edere iustū
 iudiciū: vt d̄t Augu. xj. q. iij. Nam sicut d̄t Antho. §. iij. in sine. Iudex
 si accipit pecuniā vt iudicat siue vt non iudicat: siue vt iudicat male:
 siue iudicat bene/ peccat mortalr: cū teneat gratis officii suū exercere:
 pecuniā aut̄ illā retinere nō p̄t. Vide doctorē.

Quinta nola: iudicare ex leuibz suspitōibz/ z nō sufficiētibz p̄batōni
 bus sentētiā p̄ferre. Noluit de⁹ iudicare sodomitas/ cū audisset clas